

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)

ابتهاج سلیمی^۱

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه انتخابی کرمانشاه از سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ش می‌پردازد و عوامل سیاسی و اجتماعی و تأثیر آن بر رفتار انتخاباتی در آستانه انقلاب اسلامی را مورد توجه قرار می‌دهد. در این دوره، رژیم پهلوی با ایجاد نظام تک‌حزبی و مداخله مستقیم در روند انتخابات، تلاش داشت نهادهای رسمی، از جمله مجلس شورای ملی را در جهت تحکیم اقتدار سیاسی خود به کار گیرد. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و اسناد آرشیوی، به ویژه اسناد مربوط به انقلاب اسلامی و مطبوعات داخلی، به بررسی این موضوع می‌پردازد که انتخابات دوره‌های بیست و سوم و بیست و چهارم مجلس شورای ملی در کرمانشاه چگونه برگزار شد و چه چالش‌هایی پیش روی آن قرار داشت. یافته‌ها نشان می‌دهد برگزاری انتخابات در کرمانشاه، همچون سایر حوزه‌های کشور، بدون دخالت حکومت، مأموران دولتی و سران ایلات و عشایر برگزار نمی‌شد و در واقع در فضایی فرمایشی و تحت نظارت و کنترل کامل حکومت انجام می‌گرفت. این نتایج بیانگر آن است که بستر قومی - اجتماعی کرمانشاه در شکل‌گیری مطالبات مردمی نقش مهمی ایفا می‌کرد، اما ساختار اقتدارگرای رژیم پهلوی امکان تحقق آن را محدود ساخت.

واژه‌های کلیدی: کرمانشاه، انتخابات مجلس شورای ملی، دهه انقلاب، مشارکت سیاسی.

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

The process of holding the National Assembly elections in Kermanshah province in the decade leading up to the Islamic Revolution (1971-1978)

*Ebtehaj salimi*¹

Abstract

The present study examines the process of holding the National Consultative Assembly elections in the Kermanshah constituency from 1971 to 1978, with regard to political and social factors and their impact on electoral behavior on the eve of the Islamic Revolution. During this period, the Pahlavi regime, by establishing a single-party system and directly intervening in the electoral process, tried to use official institutions, including the National Consultative Assembly, to consolidate its political authority. The present study, using a descriptive-analytical method and based on library studies and citing archival documents, especially documents of the Islamic Revolution and domestic press, seeks to answer the question of how the elections were held in the twenty-third and twenty-fourth terms of the National Consultative Assembly in Kermanshah and what challenges they faced? The findings show that the elections in Kermanshah, like other constituencies in the country, were not held without the intervention of the government, government officials, and tribal and tribal leaders, but rather were held in an atmosphere of order and complete control of the government. These results indicate that the ethno-social context of Kermanshah played an important role in the formation of popular demands, but the authoritarian structure of the Pahlavi regime limited the possibility of this being realized.

Keywords: Kermanshah, National Assembly elections, Revolutionary Decade, Political Participation.

1 . Assistant Professor, Department of History, Payame Noor University, Tehran, Iran.

مقدمه

انتخابات یکی از مهم‌ترین جلوه‌های مشارکت سیاسی در جوامع مردم‌سالار به‌شمار می‌رود و درعین‌حال بازتابی از شرایط اجتماعی و فرهنگی هر جامعه است. در ایران، از زمان شکل‌گیری مجلس شورای ملی، برگزاری انتخابات هیچ‌گاه از مداخلات قدرت سیاسی و عوامل غیرقانونی مصون نبوده است. برخلاف بسیاری از کشورهای غربی که نظام پارلمانی آنها بر پایه قواعد مشخص و نهادهای دموکراتیک پایدار، شکل گرفته؛ در ایران روند برگزاری انتخابات، به‌ویژه در دوره محمدرضا شاه پهلوی فاقد شفافیت، رقابت واقعی و قانون‌مندی لازم بود.

دهه پایانی حکومت پهلوی دوم (۱۳۵۰-۱۳۵۷ش) با رشد اقتصادی، تمرکزگرایی سیاسی و تحولات گسترده اجتماعی همراه شد. جهش قیمت نفت، درآمدی چشمگیر را نصیب دولت ساخت و بخش عمده‌ای از آن صرف طرح‌های توسعه‌ای، خرید تسلیحات نظامی و نمایش قدرت رژیم گردید. در این دهه، هرچند ایران در ظاهر به‌سوی مدرنیزاسیون پیش می‌رفت، اما شکاف میان دولت و ملت، تمرکز قدرت در دست شاه و نارضایتی از وضعیت سیاسی و اقتصادی، به‌ویژه پس از تبعید آیت‌الله خمینی به‌صورت آتش زیر خاکستر ادامه داشت و زمینه شکل‌گیری بحران مشروعیت را فراهم کرد.

در این دوره، گروه‌های مسلح با گرایش به جنگ چریکی علیه رژیم، فعالیت‌های خود را گسترش دادند. در پی این ناآرامی‌ها، رژیم پهلوی به نیروهای امنیتی و نظامی خود اختیاراتی برای مقابله با سرکوب مخالفان داد. افزایش بی‌سابقه قیمت نفت، هرچند موجب رشد نقدینگی و گسترش هزینه‌های جاری شد، اما پیامدهایی همچون رشد افسارگسیخته بهای مسکن و دیگر کالاها را به همراه داشت. خوش‌بینی اولیه حکومت نسبت به درآمدهای نفتی، به‌تدریج جای خود را به ناامیدی داد. تحولات اقتصادی آغاز دهه ۱۳۵۰ش که انتظارات تازه‌ای را در میان مردم برانگیخته بود با ناتوانی رژیم در برآورده‌ساختن این مطالبات، به تشدید شکاف و تنش میان دولت و ملت افزود؛ تنشی که سرانجام تا پیروزی انقلاب اسلامی استمرار یافت.

شاه در این دوران، پنجمین برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را آغاز کرد و مدعی شد که کشور به «نیمه تمدن بزرگ» رسیده و ظرف دوازده تا سیزده سال آینده به اوج خواهد رسید. در همین دهه، دو دوره انتخابات مجلس شورای ملی (دوره‌های بیست‌وسوم و بیست‌وچهارم) برگزار شد. رژیم در تلاش بود با بهره‌گیری از نهاد برنامه‌ریزی، اهداف خود را تضمین کند و با این قالب، با مدیریت نظام تک‌حزبی از طریق ایجاد حزب رستاخیز، نوعی اقتدار تمام‌عیار را به نمایش گذاشت.

شهر کرمانشاه در غرب ایران، به دلیل تنوع قومی و قبیله‌ای، همواره جایگاهی مهم در تحولات سیاسی و اجتماعی کشور داشته و اقوام ساکن در این منطقه در فرآیند تصمیم‌گیری‌های محلی و ملی نقشی مؤثری ایفا کرده‌اند. پژوهش حاضر با تمرکز بر رفتارهای ناشی از شکاف‌های اجتماعی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر انتخابات مجلس در دوران سلطنت محمدرضا شاه پهلوی، به بررسی جایگاه این حوزه انتخابیه می‌پردازد.

اگرچه مطالعات متعددی درباره انتخابات مجلس شورای ملی صورت گرفته است، اما نقش نمایندگان کرمانشاه و میزان تأثیرگذاری آنان در تحولات اجتماعی و سیاسی این منطقه کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. بر همین اساس، پرسش اصلی تحقیق آن است که انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه انتخابیه کرمانشاه طی دو دوره بیست‌وسوم و بیست‌وچهارم چگونه برگزار شد و با چه مؤلفه‌ها و مشکلاتی توأم بوده است. فرضیه تحقیق این است که انتخابات در این حوزه، همانند سایر مناطق کشور، تحت تأثیر مداخلات حکومتی برگزار شده و بیش از آنکه بازتابی از اراده آزادانه مردم باشد، سازوکاری در جهت تثبیت قدرت سیاسی و ورود عناصر مورداعتماد حکومت به مجلس بوده است. روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌های آن از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد تاریخی، گردآوری و تحلیل شده است. نویسنده پس از مرور پیشینه، ابتدا به معرفی نمایندگان این شهر در این دوره می‌پردازد، سپس اسناد مربوط به روند برگزاری انتخابات و دیدگاه‌های بومیان کرمانشاه و انتظارات آنها از منتخبان را تحلیل می‌کند و در نهایت به نتیجه‌گیری می‌پردازد.

۲. پیشینه پژوهش

گرچه مسئله و نگاه به موضوع انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه انقلاب دارای خلأ بوده و تبیین و بررسی نقش عوامل دخیل در آن تازگی دارد، اما به طور کلی پژوهش‌هایی در این زمینه صورت گرفته که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

کتاب «از مشروطه تا جمهوری» تألیف یونس مروارید، به بررسی ادوار مجالس قانون‌گذاری در دوران مشروطیت و جلد سوم آن تا مجلس بیست‌وچهارم را با تفکیک هر دوره بررسی کرده است اما تمرکز مستقیمی بر انتخابات این منطقه ندارد و همین‌طور منبعی تخصصی و کامل در این زمینه به شمار نمی‌رود. کتاب «انقلاب اسلامی در کرمانشاه»، اثر روح‌الله بهرامی، یکی از منابع تحقیقاتی، علمی و مستند درباره تاریخ معاصر کرمانشاه از انقلاب مشروطه تا وقوع انقلاب اسلامی و سال‌های آغازین دوره جمهوری اسلامی است. بهرامی در برخی از صفحات جلد اول و دوم این کتاب به انتخابات و ویژگی‌های حیات عمومی در کرمانشاه به‌طور مختصر اشاره کرده که از این منبع برای نگارش مقاله حاضر استفاده شده است. دیگری کتاب «زمینه‌های اجتماعی انقلاب ایران»، از حسین بشیریه، ترجمه علی اردستانی است، این منبع بیشتر سعی دارد با یک نگاه جامعه‌شناسی سیاسی رویدادها و تحولات اجتماعی انقلاب اسلامی را مورد بررسی قرار دهد.

۳. وضعیت کلی ایران در دهه ۱۳۵۰ش.

در دهه ۱۳۵۰ش، پس از دوره‌ای آرامش نسبی و سرکوب مخالفان، گروه‌های معارض رژیم پهلوی به این نتیجه رسیدند که تنها راه مقابله با حکومت، مشی چریکی و مبارزه مسلحانه است. آشنایی با انقلاب‌های چین، کوبا، ویتنام و الجزایر نیز الهام‌بخش جوانان ایرانی شد تا با الگوگیری از آنها، حرکت‌های مسلحانه را راهی برای پیروزی انقلاب در ایران بدانند. (کیانوری، ۱۳۷۲: ۴۶۴). حادثه حمله به پاسگاه سیاهکل در ۱۹ بهمن ۱۳۴۹، اولین اقدام چریک‌ها در ایران بود که طی آن شانزده مرد مجهز به تفنگ و نارنجک به پاسگاه ژاندارمری سیاهکل هجوم بردند (بهروز، ۱۳۸۱: ۱۰۶؛ بیل، ۱۳۷۱: ۲۶۵). با وجود دستگیری سریع

مخالفان، این رخداد اهمیت زیادی داشت زیرا تصور شکست‌ناپذیری شاه را فروریخت و زمینه‌ساز گسترش مبارزات، ترور و رویارویی بیشتر مخالفان با رژیم در سال‌های بعد شد. سازمان چریک‌های فدایی خلق ایران در سال ۱۳۵۰ با اتحاد گروه‌های مارکسیستی جزنی-ظریفی و احمدزاده-پویان تشکیل شد. این سازمان متشکل از جوانان تحصیل‌کرده و مخالفان ناراضی از سیاست‌های حزب توده بود (علوی، ۱۳۷۹: ۷۸؛ بیل، ۱۳۷۱: ۲۶۵). آنان پس از حادثه با انتشار اعلامیه‌هایی موجودیت خود را اعلام نمودند (نادری، ۱۳۸۷: ۳۰۴). چریک‌ها با دستبرد به بانک‌ها، ترور چند مقام پلیس و نظامی، انفجار مراکز و سفارتخانه‌ها موجی از وحشت ایجاد کردند که به دستگیری گسترده اعضا انجامید. رهبری سازمان برای جبران نیرو به دانشجویان دانشگاه‌ها روی آورد. آنها در سال ۱۳۵۱ قصد ربودن داگلاس^۱، سفیر آمریکا را داشتند و در ۱۳۵۲ چند نظامی و مقام آمریکایی از جمله هاوکینز^۲، پل شافر^۳ و جک ترنر^۴ را هم ترور کردند (آبراهامیان، ۱۳۸۷: ۳۰۲؛ بیل، ۱۳۷۱: ۳۰۸). عملیات گروه‌های چریکی موجب تشدید دشمنی شاه و آمریکا شد. به همین منظور، شاه برای مقابله، بر تقویت قدرت نظامی و اطلاعاتی و تشکیل مجلسی کاملاً وابسته به دربار تأکید کرد.

رژیم با تمرکز بر برنامه‌های توسعه صنعتی و اصلاحات ارضی ناکافی، مهاجرت روستاییان به شهرها را تشدید کرد (Amirarjomand, 1988: 73) و با محدودسازی فضای سیاسی و تکیه بر ارتش، شکاف میان پیشرفت اقتصادی و توسعه سیاسی را عمیق‌تر ساخت (لیلاز، ۱۳۹۲: ۲۸۰).

در آغاز دهه ۱۳۵۰ش، قدرت در دست شاه متمرکز شد. او درآمد نفت را صرف خرید گسترده کالاهای آمریکایی کرد (حسنین هیکل، ۱۳۶۶: ۲۱۴؛ زونیس، ۱۳۷۱: ۵۲۹). این

1. Douglas.

2. Hawkins.

3. Paul Shaffer.

4. Jack Turner.

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۸۱

اقدامات که صنایع داخلی را به حاشیه برد و وابستگی به خارجی‌ها را افزایش داد، نارضایتی سیاسی و مذهبی را تشدید کرد (پهلوی، ۱۳۷۱: ۱۸۸). علاوه بر کسب مشروعیت و وجهه بین‌المللی، شاه قصد داشت نشان دهد که ایران می‌تواند نقش تأمین‌کننده ثبات در خاورمیانه را ایفا کند (اسناد لانه جاسوسی، ۱۳۸۸: ۱۴۵). در واقع محمدرضا شاه در صدد بود تا با گشودن دروازه‌های تمدن به تعبیر خود، «به مردم و کشور، بزرگی و عظمت خود را نشان دهد» (پهلوی، ۱۳۵۵: ۱۴۸؛ لاینگ، ۱۳۷۱: ۳۱۷). وی با ترکیب باستان‌گرایی و توسعه اقتصادی و سرکوب مخالفان، غرور و اقتدار خود را تقویت می‌کرد. برگزاری جشن‌های شاهنشاهی^۱، با دستور هویدا به استانداری‌ها برای اجرای برنامه‌های تشریفاتی و عمرانی، مرحله‌ای تازه از سلطنت او را آغاز کرد (نجاتی، ۱۳۹۸: ۳۴۹/۱). شاه در پی تثبیت قدرت و تداوم حاکمیت پهلوی سعی کرد امور مملکت را مستقیماً در دست گیرد (شوکران، ۱۳۸۱: ۳۸). چنان‌که در این دوران یا در سال‌های پیش از آن، مأموران دولت عمداً یا بر اثر سهل‌انگاری در انجام وظایف و دستورها مرتکب کوچک‌ترین تخلفی می‌شدند، بلافاصله از کار برکنار و برای محاکمه به مراجع ذی‌صلاح معرفی می‌گردیدند (ساکما، ۲۹۳/۵۰۸۱). در پی این اقدامات، شدت نارضایتی‌ها با رژیم پهلوی بالا گرفت و ساواک دستور داد مراقبت ویژه‌ای نسبت به مخالفان، روحانیت و بازاریان صورت گیرد.

۴. صدور فرمان برگزاری انتخابات و ویژگی دوره بیست‌وسوم

با پایان کار مجلس بیست‌ودوم، رژیم برای جلوگیری از وقفه در فعالیت پارلمان، برگزاری انتخابات دوره بیست‌وسوم را در دستور کار قرار داد. هم‌زمان، رشد سریع اقتصادی و افزایش سرمایه در سال‌های پایانی برنامه چهارم موجب تورم و فشار بر عرضه و تقاضا شد. در چنین شرایطی، انتخابات مجلس بیست‌وسوم با هدف هماهنگی بیشتر حکومت برای

۱. رک: فتواتی، علی، جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی (اهداف، تشکیلات و تدارکات، پیامدها)؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر حسن زندیه، ۱۳۹۰؛ رک: برنامه تفضیلی استانداری‌ها و فرمانداری‌های کل، تهران: شورای مرکزی جشن شاهنشاهی ایران، ۱۳۵۰

مقابله با بحران‌ها برگزار گردید. وزارت کشور در ۱۳ اردیبهشت ۱۳۵۰ آغاز انتخابات را برای شرکت بیش از هشت میلیون نفر اعلام کرد (آینده، ۱۳۵۰: ۱/۱۰۷۳).

انتخابات مجلس بیست‌وسوم را می‌توان نقطه‌آغازی برای برجسته‌شدن جنبه‌های نمایشی رقابت‌های حزبی در دوران پهلوی دانست. این دوره برخلاف ادوار پیشین، با تبلیغاتی گسترده همراه بود و رأی‌دهندگان در واقع به حزب رأی می‌دادند نه به افراد. حزب ایران نوین کنترل انتخابات را در دست داشت و امیرعباس هویدا، نخست‌وزیر و رئیس حزب اکثریت، شخصاً مسئول تبلیغات شد و برای ایجاد شور و هیجان به شهرهای مختلف سفر کرد (مروارید، ۱۳۷۷: ۸۴۱).

از نظر آماری، منابع حکومتی اعلام کردند میزان مشارکت نسبت به دوره قبل حدود ۴۰ درصد افزایش یافته است. افزایش کرسی‌ها و برگزاری کامل انتخابات به صورت حزبی، همراه با دخالت گسترده دولت و احزاب وابسته، باعث شد روند انتخابات جنبه‌ای ساختگی پیدا کند. اگرچه تبلیغات گسترده‌ای برای نشان‌دادن «مردم‌گرایی» حزب انجام شد، ولی در واقع، مردم عادی در تصمیم‌گیری نقش چندانی ایفا نکردند. حتی شخص علم اذعان داشت که در انتخابات، کمترین حقی به رأی‌دهندگان داده نشد (علم، ۱۳۸۰: ۲/۴۹۷؛ آبراهامیان، ۱۳۷۷: ۵۴۸).

نامزدهای نمایندگی برای قرار گرفتن در فهرست انتخاباتی حزب ایران نوین موظف بودند مبالغی به صندوق حزب بپردازند؛ حداقل یکصد هزار ریال به صورت نقدی و نیز تعهد پرداخت حق عضویت ماهانه که از حقوق آنان کسر و به حساب حزب واریز می‌شد.

مخارج تبلیغات برعهده نامزدها بود و حزب برای ارزیابی سوابق و میزان مقبولیت آنان بازرسانی به شهرها اعزام می‌کرد تا اطمینان یابد افراد انتخاب‌شده در مجلس مشکلی برای دولت ایجاد نکنند. در نهایت، حزب ایران نوین فهرست ۲۸۶ نامزد خود را معرفی کرد که ترکیبی از گروه‌های مختلف اجتماعی، شامل ۱۶ زن، ۱۱ قاضی، ۹ وکیل دادگستری، ۱۵ کارگر، ۲۲ کشاورز، ۲۱ فرهنگی، ۴۱ پزشک، ۱۸ استاد دانشگاه، ۲۲ بازرگان و اصناف، ۱۷ روزنامه‌نگار، ۲۵ مهندس کشاورزی و صنعتی و ۴۶ کارمند دولت بود (مروارید، ۱۳۷۷: ۳/۸۵۹-۸۵۸).

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۸۳

حزب مردم نیز با برپایی کنگره حزب، فعالیت‌هایش را شروع و اسامی کاندیداهای خود را معرفی نمود (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۵: ۲۶۳-۲۵۲). این حزب به دلیل عضویت شماری از نمایندگان مجلس، سناتورها و برخی شخصیت‌های سیاسی، اندکی بر نفوذ و قدرت‌اش اندکی افزوده شد و توانست در انتخابات دوره بیست‌وسوم ۳۶ کرسی مجلس را به دست آورد (شاهدی، ۱۳۸۷: ۲۳۸). اما حزب ایران نوین با اتکا به حمایت کامل دولت و نخست‌وزیر، توانست از مجموع ۲۸۶ کرسی ۲۳۰ کرسی را تصاحب نماید. شایان‌ذکر است، در این دوره انتخابات، برای نخستین بار ۱۴۱ نفر وارد رقابت شدند ولی بقیه سابقه وکالت داشتند؛ بنابراین بیش از نیمی از کاندیداهای راه‌یافته به مجلس، افراد جدید بودند (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۹: ۱۳۰-۱۲۹).

انتخابات دوره بیست‌وسوم نه تنها به ایجاد مجلسی مستقل منجر نشد، بلکه نهادی را شکل داد که به‌طور کامل در خدمت دولت قرار داشت. نمایندگان که به مجلس راه یافتند، بیشتر انتخاب‌شدگان دستگاه حاکمه بودند تا برگزیدگان واقعی جامعه، و همین امر به کاهش اعتماد عمومی نسبت به نهاد قانون‌گذاری انجامید (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۹: ۲۷۵-۲۷۴). در این میان، علاوه بر دو حزب اصلی، حزب پان‌ایرانیست که پیش‌تر به‌صورت مستقل فعالیت داشت، به دلیل مخالفت با سیاست شاه درباره جدایی بحرین از ایران، کنار گذاشته شد و هیچ سهمی در انتخابات به‌دست نیاورد (مهر ایران، ۱۳۵۰: ۱/۳۸۶۶). البته قبل از انحلال و خروج این حزب از عرصه قدرت سیاسی، شایعاتی مبنی بر اینکه ممکن است این حزب جای حزب مردم را به‌عنوان حزب اقلیت بگیرد، وجود داشت (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۳: ۳۱۲). اما موضع این حزب در قبال استقلال بحرین سبب شد تا این شایعات هرگز به واقعیت بدل نشود. حزب ایرانیان که از پان‌ایرانیست‌ها جدا گردیده بود، نیز خواهان سهمی از کرسی‌های مجلس شد (مدنی، ۱۳۶۱: ۲/۲۸۷).

در انتخابات مجلس بیست‌وسوم، جبهه ملی گرچه تلاشی محدود برای حضور داشت، اما با مخالفت رژیم عملاً نقشی در انتخابات ایفا نکرد. حتی فعالیت اندک برخی اعضای آن نیز حساسیت حکومت را برانگیخت. درنهایت با دخالت و کنترل کامل دولت و احزاب وابسته، تنها نامزدهای موردنظر آنان از صندوق بیرون آمدند. ویژگی این دوره آن بود که

برخلاف گذشته، منفردین هیچ جایگاهی نداشتند و تبلیغات انتخاباتی نیز کاملاً حزبی شد. هرچند افرادی چون شریف‌امامی و عبدالله ریاضی خود را منفرد معرفی کردند، اما در عمل وابسته به احزاب بودند. حزب مردم نیز برای تهران کاندیدا معرفی نکرد و تنها در فهرست سنا نام‌هایی چون شریف‌امامی و عبدالله ریاضی به چشم می‌خورد (مروارید، ۱۳۷۷: ۸۶۱-۸۶۰).

۵. تأسیس حزب رستاخیز

محمدرضا شاه برای تثبیت قدرت خود و ایجاد ستون چهارم قدرت، در اوایل دهه ۱۳۵۰ش، حزب رستاخیز را تأسیس کرد و احزاب ایران نوین و مردم را منحل نمود تا نظام تک‌حزبی برقرار شود. شاه معتقد بود این حزب می‌تواند مدرسه سیاسی و ایدئولوژیک باشد و وحدت ملی ایجاد کند (استمیل، ۱۳۷۷: ۵۷؛ پهلوی، بی‌تا: ۳۳۶-۳۳۷) اما این اقدام با تبلیغات گذشته او درباره کثرت‌گرایی سیاسی در تضاد بود (پهلوی، بی‌تا: ۳۳۶-۳۳۷). تأثیر القانات انور سادات و حمایت آمریکا نیز در تأسیس حزب نقش داشت، آنها از حامیان شاه در انحلال احزاب دولتی و جایگزین کردن حزب واحد بودند (سفری، ۱۳۷۳: ۴۷۶/۳؛ شاهدی، ۱۳۸۳: ۱۲۸).

به هر ترتیب، فعالیت حزب رستاخیز تقریباً در چهار سال پایانی حیات رژیم پهلوی با وجودی که عضویت بسیاری از مردم و انتشار نشریات و نفوذ در نهادهای اداری، اجتماعی و اقشار و طبقات موجود را در پی داشت، آثار و تبعات زیادی با خود به همراه آورد و نقش پررنگی در افزایش بدبینی و تضاد بین دولت و ملت فراهم نمود. این مسئله یکی از عوامل مهمی بود که شرایط را برای وقوع انقلاب اسلامی مهیا ساخت (همبلی، ۱۳۷۱: ۱۴۸). شاه حزب را گامی به سمت دموکراسی معرفی کرد، اما این اقدام دانشجویان، روشنفکران و طبقه متوسط را خشمگین ساخت (لدین، لوئیس، ۱۳۶۳: ۳۳؛ رستاخیز جوان، ۲۵۳۶: ۱/۹۸). هدف اصلی حزب، نوسازی کشور، تسلط بر بازار و ادارات مذهبی و ایجاد طبقه سرمایه‌دار وابسته به دولت بود. اقدامات آن شامل تأسیس شعبه‌های مختلف در بازار، تغییر اصناف، کنترل اوقاف و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی بود (امجد، ۱۳۸۰: ۱۶۶-۱۶۵). این

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۸۵

سیاست‌ها موجب نارضایتی بازاریان و تضاد بین صنایع سنتی و نوین شد. همچنین علما و مراجع، حزب را غیرمشروع و دشمن اسلام دانستند (آبراهامیان، ۱۳۸۸: ۵۲۵).

دولت پهلوی در اوایل دهه ۱۳۵۰ با تصویب قوانین و ایجاد زیرساخت‌ها صنعتی، سیاست جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی را مطرح (هالیدی، ۱۳۵۸: ۳۵-۳۴؛ بشیریه، ۱۳۹۵: ۶۳) و کنفرانس‌ها و قراردادهای متعددی با کشورهای مختلف برگزار و منعقد نمود. این سیاست‌ها گرچه به توسعه صنایع جدید کمک کرد، اما منافع اقتصادی و جایگاه سنتی بازاریان را تضعیف نمود و موجب تضاد میان بخش سنتی و مدرن اقتصاد شد (فرودی، ۱۳۵۳: ۱۹۱-۱۹۳؛ کارشناس، ۱۳۸۲: ۲۷۷). همچنین رژیم با اقدامات خود، مذهب و علما را هدف قرار داد که واکنش تند امام خمینی و مراجع را در پی داشت و آنها حزب رستاخیز را غیرمشروع و ضداسلامی اعلام کردند.

با توجه به سخنان گذشته شاه که از اهمیت و لزوم دو حزب سخن می‌گفت (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۶: ۲۳۵-۲۲۴) و رژیم‌های تک‌حزبی را «فاشیستی» می‌نامید (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۳: ۵۰). وی در سال ۱۳۵۳ حزب رستاخیز را تأسیس کرد تا مخالفان را کنترل و مجلسی کاملاً وابسته ایجاد نماید. حزب اقلیت مردم نتوانسته بود نقش خود را بازی کند و برای طبقه ناراضی مملکت در مقابل تحریکات و تبلیغات بیگانگان به ملجأ و پناهگاهی تبدیل شده بود (مراسان، ش. بازیابی ۱۵۵: ۶۸)، درحالی‌که قرار بود هر دو حزب، رسالت واحدی را برعهده بگیرند اما فقط نقش اقلیت و اکثریت را بازی می‌کردند. به‌هرحال، تأسیس حزب رستاخیز، موافقان و مخالفان زیادی داشت (مراسان، ش. بازیابی ۱۵۶: ۱۵۲). قدر مسلم این است که اکثریت در راستای تأیید آن گام برداشتند و شاه برای تداوم حاکمیت و اقتدار خویش، به وجود حزب فراگیر واحدی که وابسته به او باشند، نیاز مبرمی داشت و در آستانه تجدید انتخابات، به داشتن مجلسی سرسپرده از وکلای انتصابی که در برابر منویات شاهانه مطیع باشند، می‌اندیشید. این بود که در انتخابات مجلس بیست‌و‌چهار شورای ملی که از قضا آخرین مجلس مشروطیت نیز به شمار می‌رفت، امر انتخابات را حزب فراگیر رستاخیز در اختیار گرفت.

۶. انتخابات مجلس بیست و چهارم در کشور

در سال ۱۳۵۲ش تحولات گسترده‌ای در ساختار اجتماعی و اقتصادی ایران پدید آمد و در برنامه پنجم توسعه بر رشد شهرها تمرکز شد. هم‌زمان با پایان مجلس بیست‌وسوم، انتخابات مجلس بیست‌وچهارم برگزار گردید که به دلیل سلطه حزب رستاخیز، «مجلس رستاخیز» نام گرفت. در این دوره فقط اعضای حزب اجازه نامزدی داشتند و شاه حزب را تشکیلاتی ملی و ضامن اجرای سیاست‌های پس از انقلاب سفید معرفی کرد (رستاخیز، ۱۳۵۴: ۷).

بدین ترتیب، رژیم برای توجیه برگزاری انتخابات مجلس بیست‌وچهارم، بر ضرورت اصلاح روندهای پیشین تأکید کرد. این انتخابات در دوره نخست‌وزیری هویدا و وزارت آموزگار برگزار شد و عملاً با دخالت دولت و حزب رستاخیز، فقط افراد از پیش تعیین‌شده وارد مجلس شدند. وزارت کشور در اردیبهشت ۱۳۵۴ ثبت‌نام داوطلبان را اعلام و میلیون‌ها کارت انتخاباتی توزیع کرد. هرچند آموزگار از حضور دو هزار بازرسی برای نظارت سخن گفت، اما انتخابات کاملاً تحت کنترل رژیم بود (رستاخیز، ۱۳۵۴: ۱۷/۲۴۱).

تبلیغات رژیم درباره آزادی انتخابات و عدم دخالت کارمندان دولت صرفاً ظاهرسازی بود و هدفی جز پنهان کردن نیت اصلی شاه نداشت، هرچند وعده تغییر مقامات اجرایی استان‌ها و شهرها در زمان انتخابات و غیره داده شد (آیندگان، ۱۳۵۴: ۲/۲۲۱۳) ولی بسیاری از آگاهان به امور و واقعیت‌های کشور نسبت به انتخابات مجلس بیست‌وچهارم بدبین و معترض بودند. بنابراین، مشارکت در انتخابات در حد پایین صورت پذیرفت، چراکه حزب رستاخیز را ادامه همان احزاب پیشین می‌دانستند و تغییر واقعی در مجلس نمی‌دیدند (مراسان، ش. بازیابی ۸: ۸۰).

همچنین نظارت بر روند صحیح برگزاری انتخابات و گزینش نهایی نامزدها به هیئت اجرایی حزب رستاخیز واگذار شد. این هیئت نیز تصمیم گرفت برای بررسی و انتخاب نهایی، در هر حوزه استانی کمیسیون‌هایی پنج‌نفره تشکیل دهد. وظیفه این کمیسیون‌ها، با همکاری معتمدان محلی، آن بود که داوطلبان نمایندگی را از جنبه‌های گوناگون تحت نظر بگیرند و از میان افراد فراوانی که آمادگی خود را اعلام کرده بودند، دست به انتخاب بزنند.

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۸۷

بدین ترتیب، کسانی که فاقد شهرت سیاسی یا صلاحیت اخلاقی بودند و یا تنها در پی منافع شخصی به میدان آمده بودند، حذف می‌شدند (آیندگان، ۱۳۵۴: ۷/۲۲۱۷).

پس از فراهم کردن مقدمات و تأیید صلاحیت داوطلبان، نامزدهای نهایی در تاریخ ۸ خرداد معرفی شدند و روز ۳۱ خرداد به‌عنوان زمان برگزاری انتخابات تعیین گردید. بدین ترتیب، نامزدها در فاصله مقرر فرصت داشتند با بهره‌گیری از تبلیغاتی که در چارچوب سیاست‌ها و خواست حزب رستاخیز انجام می‌گرفت، زمینه‌های خود را به مجلس را فراهم سازند (مراسان، ش. بازیابی ۱۶۹: ۱۳۰-۱۲۹؛ مروار، ۱۳۸۶: ۳۳۶).

۷. شهر کرمانشاه در آستانه انتخابات مجلس بیست و سوم

کرمانشاه در آستانه شروع دهه ۱۳۵۰ش، در نتیجه عواملی چند، ویژگی‌های خاصی داشت. در وهله نخست غلبه روحانیت و علمای دینی بر فضای عمومی شهر در این دوره کاملاً محسوس بود (رفیع، بی تا: ۲۸۰-۲۸۴). تبعید امام خمینی از کشور و شکل‌گیری نهضت اسلامی در بسیاری از شهرها، فضایی از تنش و تضاد بین مردم با دولت به وجود آورده بود. برخوردهایی که بین مأمورین دولت با مخالفان متدین در ابتدای دهه ۱۳۴۰ش. اتفاق افتاد، ذهنیت ناخوشایندی را نزد مردم علیه شاه و ایادی او شکل داد (مراسان، ش. بازیابی ۷۹۸: ۲۹-۳۰). از طرفی رژیم افرادی همچون علامه وحیدی و جمشید اعلم از وابستگان خود در شهر کرمانشاه و سناتورهای گماشته خود را ملزم کرد تا علیه خمینی به سخنرانی بپردازند که اعتراض و خشم گروه‌های مذهبی، وعاظ و منبریان شهر کرمانشاه را برانگیخت (ساواک و روحانیت، ۱۳۷۱: ۱/۱۴۴).

باین حال، آرامش نسبی با کمک عوامل نظامی، امنیتی و سرکوب خشونت‌آمیز مخالفان برقرار شده بود. گرچه بررسی مراسم و جشن‌های شاهانه، خارج از حوصله این تحقیق است،^۱ اما خواه‌ناخواه بخشی از این فعالیت‌ها به شهر تاریخی و ریشه‌دار کرمانشاه

۱. رک: به جشن هنر شیراز به روایت اسناد ساواک، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۳؛

جشن تاجگذاری به روایت اسناد ساواک، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۵.

اختصاص پیدا کرد. با نزدیک شدن به موسم برگزاری جشن‌ها، در مراکزی که ارتباط روشن تری با نظام شاهنشاهی از منظر وجود آثار و بناهای تاریخی به ویژه مربوط به ایران پیش از اسلام داشتند، برخی از مسئولین انتخاب شدند تا با جدیت بیشتری به فراهم کردن مقدمات پردازند. در این راستا، جواد شهرستانی، استاندار وقت کرمانشاه با تشکیل جلسه‌ای عزیز فزونی را به عنوان سرپرست جشن‌های دو هزار و پانصدساله در این شهر انتخاب کرد. در ادامه برای برگزاری جشن‌ها و تأمین امنیت شهر، مقابله با بروز هرگونه نارضایتی و مخالفت از سوی نیروها و دسته‌جات دولتی از جمله شهربانی، ژاندارمری، لشکر ۸۱ زرهی و غیره، اقداماتی صورت گرفت. بنابراین ساواک کرمانشاه طی برنامه‌ریزی طولانی، روند چگونگی نظارت و اجرای برنامه تأمین امنیت جشن‌ها را طراحی و اعلان کرد و خود را برای هرگونه برخورد جدی با شورش و نافرمانی، ترمیم خرابی‌های موجود، کنترل و مراقبت فعالان سیاسی آماده نمود (بهرامی، ۱۳۸۹: ۶۶۷/۱). فراهم کردن مقدمات برگزاری جشن‌های رؤیایی در حالی جریان داشت که در شهری همچون کرمانشاه مشکلاتی از قبیل فقر، بیماری، فقدان امکانات رفاهی و بهداشتی و فرهنگی و تغییر سبک و سیاق زندگی و شیوه تولید که همگی از تبعات اصلاحات ارضی به شمار می‌رفتند، شدت زیادی گرفته بود و فعالیت‌های مخالفت‌آمیز با دولت تداوم داشت لذا با دعوت و عاظ سرشناس کشور، آنها به سخنرانی درباره مسائل جاری مملکت پرداختند. این اقدامات عموم مردم شهر را متوجه مسائل مهم در کشور می‌ساخت و در چنین شرایطی که عمر مجلس بیست و دوم به پایان رسیده بود، دولت هم‌زمان با تدارک جشن‌ها، فرمان برگزاری انتخابات مجلس بیست و سوم را نیز صادر نمود.

۸. انتخابات در کرمانشاه

پس از صدور فرمان تجدید انتخابات، مسئولان دولتی در شهر کرمانشاه برای اجرای این مهم دست به کار تدارک مقدمات شدند. به موجب فرمان محمدرضا شاه پهلوی و ماده واحد مصوب ۱۹ خرداد ۱۳۵۰، تعداد نمایندگان شهر کرمانشاه سه نفر اعلام شد (ساکما، ۲۹۳/۲۲۷۰۰). نورالدین سجادی، فرمانداری این شهر پس از دریافت ابلاغ برگزاری

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۸۹

انتخابات، به دعوت طبقات ششگانه و معتمدین پرداخته و با تشکیل انجمن نظارت به ریاست محمد اجاق، به بررسی وضعیت و توزیع تعرفه در حوزه‌های اصلی و فرعی اقدام کرد. طبق دستور ژاندارمری کرمانشاهان، به واحدهای ذی‌ربط دستور داده شد تا ضمن توجه به وضع ارتباطی بین حوزه‌های مختلف، در راه برگزاری انتخابات این دوره، مانعی پیدا نشود (ساکما، ۹۱/۲۹۳/۸۰۹۰).

روند برگزاری انتخابات بیست‌وسوم مجلس شورای ملی در کرمانشاه، طبق گزارش دکتر ناوی، مخبر شعبه اول انتخابات و به‌موجب نامه شماره ۶۶۷ مورخ ۵ تیر ۱۳۵۰، فرمانداری از سی‌وشش نفر از طبقات شش‌گانه و معتمدان محل، برای تشکیل انجمن مرکزی نظارت بر انتخابات دعوت به‌عمل آورد. افراد حاضر در جلسه، اعضای اصلی و علی‌البدل انجمن مرکزی را برگزیدند و پس از انتخاب هیئت‌رئیس، تعیین انجمن‌های فرعی و انجام سایر تشریفات قانونی، در روز جمعه ۱۸ تیر ۱۳۵۰ رأی‌گیری آغاز و در پایان همین روز شمارش آراء پایان یافت و خانم دکتر مهرانگیز دولتشاهی با اکثریت قاطع آرا با کسب ۲۲'۸۲۱ رأی از مجموع ۲۳'۷۳۸ رأی، به‌عنوان نماینده کرمانشاه به مجلس راه یافت (مشروح مذاکرات مجلس ملی، دوره بیست و سوم، جلسه ۲، سه‌شنبه ۱۶ شهریور ۱۳۵۰).

دولت‌شاهی از دوره بیست‌ویک تا این دوره از حوزه انتخابیه کرمانشاه به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شد.^۱ وی از زنان فعال کمیته حقوق بشر و حقوق اجتماعی زنان به‌شمار می‌رفت (کمام، ش. بازیابی ۶۶۰/د) و پس از پایان دوره نمایندگی، در سال ۱۳۵۴ از سوی عباسعلی خلعتبری، وزیر امور خارجه ایران، به‌عنوان نخستین سفیر زن ایران، به دانمارک فرستاده شد (پیرنیا، بی‌تا: ۱۸۹؛ نظری، ۱۳۹۵: ۱۸۱) و تا پیروزی انقلاب اسلامی در آن سمت باقی ماند.^۲

۱. ر.ک: مشروح مذاکرات مجلس ملی، دوره بیست و یک، جلسه ۲، سه‌شنبه ۲۳ مهرماه ۱۳۴۲؛ مشروح مذاکرات

مجلس ملی، دوره بیست و دوم، جلسه دو، یکشنبه ۲۳ مهر ماه ۱۳۴۶

۲. ر.ک: مسکوب، شاهرخ، خاطرات مهرانگیز دولتشاهی، تنظیم علیرضا کردگاری، تهران: صفحه سفید، ۱۳۸۵؛

دولت‌شاهی، مهرانگیز، خاطرات، مصاحبه شیرین سمعی، پاریس: بی‌نا، ۱۳۶۲؛ دولت‌شاهی، مهرانگیز، نوار ۶، مصاحبه

شاهرخ مسکوب با دولت‌شاهی، پاریس، ۱۳۶۳.

بعد از او دکتر هوشنگ رشیدیاسمی با ۲۱۵۷۱ رأی، در رتبه دوم حائز اکثریت شناخته شد (کمام، ش. بازیابی ۹۲). او فرزند غلامرضا رشیدیاسمی بود که پس از اخذ مدرک پزشکی در ایران و گذراندن دوره‌های تخصص پزشکی در پاریس، به کشور بازگشته و در سازمان پزشکی قانونی استخدام شد. نامبرده در دوره‌های بیست‌وسوم و بیست‌وچهارم انتخابات مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه کرمانشاه انتخاب گردید (نظری، ۱۳۸۸: ۳۸۹-۸۸). نماینده سوم این حوزه انتخابیه در دوره بیست و سوم، عبدالرحیم چنگیزی بود. او با دارا بودن مدرک سیکل اول، عضو کمیته اجرائیات کارگران ایران به‌شمار می‌رفت (فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس شورای ملی، ۱۳۳۸: ۵۳). چنگیزی متولد سال ۱۳۰۹ ش. در کرمانشاه بوده که ریاست اتاق اصناف این شهر، معاونت امداد شیر و خورشید سرخ و دبیری در دبیرستان‌های کارگران کرمانشاه را برعهده داشت (کمام، ش. بازیابی ۲۵۲/چ).

با توجه به اینکه پرونده مربوط به انتخابات حوزه کرمانشاه در دوره بیست‌وسوم مجلس شورای ملی در دسترس نیست، ارزیابی دقیق از چگونگی برگزاری آن و تحلیل علل و عوامل مؤثر در روند انتخابات دشوار به‌نظر می‌رسد. با این حال، از آنجاکه این دوره از انتخابات با اوج قدرت حکومت پهلوی و برگزاری انتخابات به فرمان شاه با هدف تشکیل مجلسی حزبی هم‌زمان بود، می‌توان دریافت که مأموران دولتی، امنیتی و نظامی در شهرهای مختلف موظف بودند تا در فضایی آرام و بدون جلب توجه عمومی، روند انتخابات را مطابق خواست حکومت و با حفظ نظم و امنیت داخلی پیش ببرند.

۹. انتخابات مجلس بیست و چهارم در کرمانشاه

آخرین انتخابات مجلس شورای ملی در واپسین روز فصل بهار سال ۱۳۵۴ برگزار شد. در این دوره، برای نخستین بار سازمان بازرسی شاهنشاهی هیئتی سه‌نفره به ریاست سرلشکر پرویز نقدی را در تاریخ ۲۱ خرداد ۱۳۵۴ به‌عنوان ناظر به حوزه انتخابیه کرمانشاه اعزام کرد تا بر روند برگزاری انتخاباتی که خبر تجدید آن در اوایل همان سال به استناداری ابلاغ شده بود، نظارت و بازرسی نماید.

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۹۱

طبق سند منحصر به فردی که در این زمینه در مرکز اسناد و کتابخانه ملی ایران موجود است، پس از تشکیل انجمن نظارت و تعیین اعضای اصلی و علی‌البدل از طبقات مختلف آنجا، دفاتر ثبت نام افراد و توزیع کارت الکتروال برای شرکت در انتخابات، دایر گردید و از ۲۲ تا ۲۸ خرداد این کار انجام شد. تعداد این کارت‌ها تا روز ۲۸ خرداد به ۷۰۹۲۹ عدد رسید. صندوق‌های اخذ آراء نیز در محل‌های تعیین شده شهر، مستقر گردید.

طبق اعلامیه‌های دولتی، روز ۳۰ خرداد از ساعت ۷ صبح تا ۲۴ بعد از ظهر برای اخذ آراء و ریختن برگه‌های رأی‌گیری در صندوق تعیین شد. روز بعد در ۳۱ خرداد نتایج شمارش آراء به انجمن مرکزی رسید و هیئت طبق گزارش موجود، بر این مورد نظارت دقیق و لحظه‌به‌لحظه داشته و فرمانداری نیز وضعیت شمارش را دائماً، تلفنی به مرکز اطلاع می‌داد (ساکما، ۲۹۳/۶۶۴۱۳). تعداد آرای صحیح اخذ شده در این مرحله در حوزه کرمانشاه، ۶۵۱۶۰ رأی بود و متعاقب آن انجمن مرکزی انتخابات، اخبار مربوط به حائزین اکثریت آراء را اعلام کرد. طبق جدول زیر افراد منتخب عبارت بودند از:

ردیف	نام نماینده	تعداد رأی
۱	علی‌اکبر معتضدی	۳۴۵۰۴ رأی
۲	محسن اجاق	۱۹۵۰۴ رأی
۳	امیر هوشنگ رشید یاسمی	۱۹۴۱۵ رأی

جدول ۱-۱: نمایندگان منتخب کرمانشاه در آخرین مجلس مشروطیت (ساکما، ۲۹۳/۶۶۴۱۳).

در جریان انتخابات این دوره مورد نظر در سال ۱۳۵۴، پس از پایان مهلت قانونی و عدم ثبت شکایت از روند انتخاب وکلا، اعتبارنامه و صلاحیت قانونی این افراد در تاریخ ۹ تیر صادر شد و انجمن مرکزی انتخابات، پس از معدوم کردن برگه‌ها و اسناد غیر ضروری، در ۱۱ تیر منحل گردید. گزارش هیئت بازرسی نشان می‌دهد که در جریان رأی‌گیری روز ۳۰ خرداد، از برخی رویه‌های مشکوک و برخلاف قانون در برخی حوزه‌ها جلوگیری شده

است؛ با این حال، نوع تخلفات و افراد دخیل در آنها مشخص نشده است. ضمن آنکه هیئت بازرسی به ذکر محاسن، معایب و محدودیت‌های این دوره پرداخته، اما شفافیت کافی در ارائه جزئیات وجود ندارد. این روند نشان‌دهنده تلاش رسمی برای حفظ مشروعیت انتخابات و کنترل تخلفات است، اما هم‌زمان کمبود اطلاعات و عدم ذکر عوامل مؤثر، ابهامات قابل توجهی در مورد نحوه مدیریت و نظارت بر این دوره ایجاد می‌کند. گزارش این هیئت، تصویری از انتخابات را به نمایش می‌گذارد که در آن فرایند رأی‌گیری با آزادی و نظم انجام شده و مشارکت گسترده مردم برجسته شده است؛ حتی برخی از شهروندان خارج از شهر و افراد معلول با انگیزه و تلاش برای انجام وظیفه ملی خود حضور یافته‌اند (ساکما، ۲۹۳/۶۶۴۱۳).

گزارش رسمی انتخابات، تصویر مثبتی از مشارکت عمومی و نظم فرایند رأی‌گیری نه تنها در این دوره بلکه در دوره‌های پیشین نیز ارائه می‌کند و تلاش مقامات برای مشروعیت‌بخشی به انتخابات را نشان می‌دهد، اما به مشکلات و محدودیت‌های عملی اشاره محدودی دارد. هیئت بازرسی، علاوه بر محاسن انتخابات، به برخی نواقص نیز اشاره کرده است (کشاورز و ططری، ۱۳۹۰: ۵۷-۶۳). تعدادی از رأی‌دهندگان شناسنامه یا مدرک بدون عکس داشتند که شناسایی آنها دشوار بود، محل دفاتر ثبت‌نام و توزیع کارت‌های الکترونیکی امکانات لازم مانند برق و تلفن نداشت و تعداد این مراکز نسبت به جمعیت کم بود که موجب ازدحام و اختلال در کار شد. همچنین، بسیاری از اعضای دفاتر، آموزش کافی نداشتند و دستخوش اشتباه می‌شدند. این نکات نشان می‌دهد که گرچه مشارکت مردم بالا بود، ولی مشکلات اجرایی و محدودیت‌های سازمانی تأثیر واقعی بر روند انتخابات داشته است (ساکما، ۲۹۳/۶۶۴۱۳). بنابراین در شرایط بی‌سواد و فقدان آگاهی، اعضای ثبت‌نام کرده و واجدین شرایط برای توزیع کارت‌های انتخاباتی، تقلب‌هایی نیز صورت می‌دادند و در شرایطی که دولت نیز خواهان برگزاری انتخاباتی آرامی و بدون حاشیه و بی‌سروصدا بود، این موضوع طبیعی‌تر تلقی گردید (ساکما، ۲۴۰/۸۴۴۲).

ماه خرداد در شهر کرمانشاه و اطراف آن، مقارن با دوره برداشت و جمع‌آوری محصولات کشاورزی بود. با توجه به تقارن و هم‌زمانی انتخابات دوره بیست‌وچهارم با ایام اوج

فعالیت‌های کشاورزی، بیشتر زارعین در اراضی خود پراکنده و مشغول کار بودند و این باعث مداخله برخی از کدخدایان می‌شد که شناسنامه‌ها را جمع‌آوری می‌کردند و برای رأی‌دادن به محل رأی‌گیری می‌بردند. اعضای اتاق بازرگانی هم در پای صندوق‌های رأی حضور داشته و به نفع کاندیداهای موردنظر خود فعالیت می‌کردند و یا اوراق چاپی را به مردم می‌دادند (ساکما، ۹۹/۶۶۴۱۳). در مرحله اخذ رأی نیز برخی نارسایی‌ها از چشم اعضای هیئت بازرسی دور نماند. فقدان وسایل حمل‌ونقل برای آوردن روستاییان به حوزه‌های محدود، یکی از مشکلاتی بود که بسیاری از مردم نتوانستند در انتخابات شرکت کنند. نکته بعد این بوده که بی‌سوادی بیشتر رأی‌دهندگان، راه سوءاستفاده دلالتی را باز کرد و با بهره‌بردن از این فرصت، نام نامزدهای موردنظر خویش را در ورقه‌های آنان ثبت می‌کردند و با توجه به مخفی بودن اخذ آراء، نظارت بر این موضوع دشوار می‌نمود و عدم آموزش کافی اعضای انجمن برگزاری انتخابات، هم مزید بر علت می‌شد (ساکما، ۹۹/۶۶۴۱۳).

هیئت بازرسی در پایان پیشنهاد داده که دستگاه‌های سیاسی و احزاب برای بالا بردن رشد سیاسی مردم باید تلاش بیشتری صورت بدهند. زیرا آنان طی مصاحبه با مردم پی بردند که اغلب آنان به مفهوم واقعی انتخابات پی نبرده و بیشتر تحت تأثیر کدخدایان قرار داشتند و یا نسبت به موضوع انتخابات بی‌تفاوت بودند. بنابراین به‌رغم تأکیدی که اعضای هیئت بازرسی بر محاسن این انتخابات داشتند، به‌مانند دیگر انتخابات ادوار پیشین در حوزه کرمانشاه، در این مرحله هم کژتابی‌ها و مداخله عوامل متنفذ داخلی به‌ویژه کدخدایان و زمین‌داران و همین‌طور، دست‌اندرکاران انجمن نظارت در انتخاب وجود داشت تا افراد موردنظر آنها و دربار پهلوی پیروز میدان باشند. این مسائل در آخرین انتخابات مجلس شورای ملی، به‌خوبی نشان می‌دهد که در دوره‌های پیشین، میزان نواقص و کاستی‌ها خیلی بیشتر بوده است.

به هر ترتیب، بعد از پایان انتخابات، گزارش تأیید آن به مجلس فرستاده شد. شعبه اول رسیدگی به گزارش‌ها و پرونده‌های انتخاباتی، پس از رسیدگی به محتویات پرونده کرمانشاه، با توجه به اینکه در مهلت مقرر قانونی هیچ‌گونه اعتراضی نسبت به انتخابات

حوزه کرمانشاه به مجلس شورای ملی نرسیده بود، در جلسه روز دوشنبه ۲۴ شهریور ۱۳۵۴ صحت انتخابات شهرستان کرمانشاه و نمایندگی آقای علی‌اکبر معتضدی را تأیید کرد. محسن اجاق در درجه دوم حائز اکثریت و هوشنگ رشیدیاسمی نیز در درجه سوم حائز اکثریت شناخته شدند (مشروح مذاکرات مجلس ملی، دوره بیست و چهارم، جلسه ۲، سه‌شنبه ۲۵ شهریور ۱۳۵۴). بدین ترتیب، آخرین انتخابات مجلس شورای ملی در کرمانشاه با این شرایط به پایان رسید.

بررسی وضعیت نمایندگان کرمانشاه در این دوره بیانگر آن است که در چارچوب نظام تک‌حزبی رستاخیز، کارکرد نهاد نمایندگی از مسیر واقعی خود فاصله گرفت و در خدمت تثبیت سیاست‌های دولت مرکزی قرار داشت. این وابستگی ساختاری، مانع از شکل‌گیری مشارکت واقعی و پیوند مؤثر میان نمایندگان و جامعه‌ی محلی شد و این گسست، یکی از نشانه‌های فرسایش مشروعیت سیاسی در سال‌های پایانی حکومت پهلوی بود و در افزایش نارضایتی عمومی در آستانه‌ی انقلاب اسلامی نقش آفرین بود.

نتیجه‌گیری

انتخابات مجلس بیست‌وسوم و بیست‌وچهارم در کرمانشاه نشان می‌دهد که این شهر، به دلیل جایگاه مذهبی و سیاسی ویژه، صحنه‌ای مهم برای سنجش میزان نفوذ دولت و واکنش‌های مردمی بوده است. مبنای تحلیل اصلی این پژوهش آن است که انتخابات در کرمانشاه، همچون سایر نقاط کشور، نه بر پایه رقابت آزاد و دموکراتیک، بلکه تحت هدایت و نظارت رژیم پهلوی برگزار شد؛ به‌گونه‌ای که سازوکارهای امنیتی، نهادهای حکومتی و انجمن‌های نظارت عملاً ضامن تحقق نتایج مطلوب حکومت بودند.

یافته‌ها نشان داد که در انتخابات مجلس بیست‌وسوم، روند رأی‌گیری در فضایی آرام و به‌ظاهر بدون مخالفت علنی برگزار گردید، اما این امر حاصل سرکوب و کنترل شدید نیروهای امنیتی بود. حضور برخی چهره‌هایی از سوی حکومت، نشان‌دهنده نقش دولت در معرفی و حمایت از نامزدهای موردنظر بود. در دوره بیست‌وچهارم نیز هرچند هیئت بازرسی شاهنشاهی گزارش‌هایی از مشارکت گسترده و نظم فرایند ارائه داد، اما شواهد موجود نشان داد که بی‌سواد، مداخله کدخدایان، تقلب، فشار بر روستاییان، و سوءاستفاده از موقعیت‌های محلی همچنان بخش جدایی‌ناپذیر انتخابات در این حوزه انتخابیه بود.

این پژوهش اهمیت ویژه‌ای در روشن‌ساختن وضعیت سیاسی کرمانشاه در دهه ۱۳۵۰ش دارد؛ زیرا نشان می‌دهد که انتخابات نه تنها ابزار مشروعیت‌بخشی به رژیم، بلکه آینه‌ای از تضاد میان فضای رسمی تبلیغاتی و واقعیت‌های اجتماعی - سیاسی جامعه بود. تحلیل این وضعیت به ما کمک می‌کند درک کنیم که چرا با وجود نمایش‌های انتخاباتی، بی‌اعتمادی عمومی نسبت به رژیم افزایش یافت و بستر اجتماعی برای اعتراضات گسترده‌تر و درنهایت انقلاب اسلامی فراهم شد.

کتابنامه

الف) اسناد:

۱. ساکما (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران): ش. ۲۴۰/۸۴۴۲، ۲۹۳/۶۶۴۱۳، ۲۹۳/۵۰۸۱، ۲۹۳/۸۰۹۰، ۲۹۳/۲۲۷۰۰.
۲. کمام (کتابخانه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی): ش. بازایی ۹۲؛ ش. بازایی ۲۵۲/چ. ش. بازایی ۶۶۰/د.
۳. مراسم (مرکز اسناد انقلاب اسلامی): ش. بازایی ۸، ص ۸۰، ش. بازایی ۱۵۵، ص ۶۸، ش. بازایی ۱۵۶، ص ۱۵۲، ش. بازایی ۱۶۳، ص ۳۱۲، ش. بازایی ۱۶۳، ص ۵۰، ش. بازایی ۱۶۴، صص ۲۳۵-۲۲۴، ش. بازایی ۱۶۵، صص ۲۶۳-۲۵۲، ش. بازایی ۱۶۹، صص ۱۳۰-۱۲۹، ش. بازایی ۱۶۹، صص ۲۷۵-۲۷۴، ش. بازایی ۱۶۹: ۲۹-۳۰.
۴. مشروح مذاکرات مجلس ملی، دوره بیست و یک، جلسه ۲، سه‌شنبه ۲۳ مهرماه ۱۳۴۲.
۵. مشروح مذاکرات مجلس ملی، دوره بیست و دوم، جلسه دو، یکشنبه ۲۳ مهرماه ۱۳۴۶.
۶. مشروح مذاکرات مجلس ملی: دوره بیست و سوم، جلسه ۲، سه‌شنبه ۱۶ شهریور ۱۳۵۰.
۷. مشروح مذاکرات مجلس ملی: دوره بیست و چهارم، جلسه ۲، سه‌شنبه ۲۵ شهریور ۱۳۵۴.

ب) کتاب

۱. آبراهامیان، یرواند، ایران بین دو انقلاب، ترجمه احمد گل محمدی، محمدابراهیم فتاحی، تهران: نی، ۱۳۸۸.

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۹۷

۲. استمپل، جان. دی، درون انقلاب ایران، ترجمه منوچهر شجاعی، تهران: رسا، ۱۳۷۷.
۳. امجد، محمد، ایران از دیکتاتوری سلطنتی تا دین‌سالاری، ترجمه حسین مفتخری، تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران، ۱۳۸۰.
۴. اسناد لائنه جاسوسی آمریکا: دانشجویان پیرو خط امام، ج ۶، بخش اول، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۸.
۵. اطلاعات در ۸۰ سال حضور مستمر، ۱۳۰۴-۱۳۵۷، ج اول، زیر نظر جلال رفیع، بی‌جا: بی‌نا، بی‌تا.
۶. برنامه تفضیلی استانداری‌ها و فرمانداری‌های کل، تهران: شورای مرکزی جشن شاهنشاهی ایران، ۱۳۵۰.
۷. بزم اهریمن: جشن‌های دو هزار و پانصدساله شاهنشاهی به روایت اسناد ساواک، ج ۴، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۷۸.
۸. بشیریه، حسین، زمینه‌های اجتماعی انقلاب ایران، ترجمه علی اردستانی، تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۵.
۹. بهرامی، روح‌الله، انقلاب اسلامی در کرمانشاه، ج ۱، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۹.
۱۰. بهروز، مازیار، شورشیان آرمان‌خواه، ترجمه مهدی پرتوی، تهران: ققنوس، ۱۳۸۱.
۱۱. بیل، جیمز، شیر و عقاب: روابط بدفرجام ایران و آمریکا، ترجمه فروزنده برلیان، تهران: فاخته، ۱۳۷۱.
۱۲. پهلوی، محمدرضا، مأموریت برای وطنم، تهران: سازمان سمعی و بصری هنرهای زیبای کشور، بی‌تا.
۱۳. پهلوی، محمدرضا، به سوی تمدن بزرگ، تهران: مرکز پژوهش نشر فرهنگ سیاسی در دوران پهلوی ۱۳۵۵.

۱۴. پهلوی، محمدرضا، پاسخ به تاریخ، ترجمه حسین ابوترابیان، تهران: سیمرخ، ۱۳۷۱.
۱۵. پیرنیا، منصوره، سالار زنان ایران، واشنگتن: بی‌نا، ۱۳۷۴.
۱۶. حسنین هیکل، محمد، ایران: روایتی که ناگفته ماند، ترجمه حمید احمدی، تهران: الهام، ۱۳۶۶.
۱۷. جشن تاج‌گذاری به روایت اسناد ساواک، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۵.
۱۸. جشن هنر شیراز به روایت اسناد ساواک، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۳.
۱۹. زونیس، ماروین، شکست شاهانه، ترجمه اسماعیل زند و بتول سعیدی، تهران: نشر نو، ۱۳۷۱.
۲۰. ساواک و روحانیت، ج ۱، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱.
۲۱. سفری، محمدعلی، قلم و سیاست، ج ۲، تهران: نامک، ۱۳۷۳.
۲۲. شاهدی، مظفر، سه حزب: مردم، ملیون و ایران نوین، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۷.
۲۳. شاهدی، مظفر، حزب رستاخیز اشتباه بزرگ، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۳.
۲۴. شوکراس، ویلیام، آخرین سفر شاه، ترجمه عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تهران: پیکان، ۱۳۸۱.
۲۵. علم، اسدالله، یادداشت‌های علم، ج ۲، ویراستار علی عالیخانی، تهران: معین و مازیار، ۱۳۸۰.
۲۶. علوی، سید محمدصادق، بررسی مشی چریکی در ایران ۱۳۵۷-۱ ز ۳۴۲ش، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹.
۲۷. فردی، علیرضا، اقتصاد ایران در پرتو انقلاب، تهران: رامین، ۱۳۵۳.

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۳۹۹

۲۸. فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس شورای ملی، تهران: دفتر انتخابات وزارت کشور، ۱۳۶۸.
۲۹. کارشناس، مسعود، نفت، دولت و صنعتی شدن در ایران، ترجمه علی اصغر سعیدی و یوسف حاجی عبدالوهاب، تهران: گام نو، ۱۳۸۲.
۳۰. کشاورز، اردشیر، ططری، علی. ۱۳۹۰. اسناد انتخابات مجلس شورای ملی کرمانشاهان، تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای ملی.
۳۱. کیانوری، نورالدین، نکاتی از تاریخ حزب توده ایران، تهران: انتشارات حزب توده ایران، ۱۳۵۹.
۳۲. لاینگ، مارگارت، مصاحبه با شاه، ترجمه اردشیر روشنگر، تهران: البرز، ۱۳۷۱.
۳۳. لدین، مایکل، لوئیس، ویلیام، کارتر و سقوط شاه: روایت دست اول، ترجمه ناصر ایرانی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۳.
۳۴. لیلاز، سعید، موج دوم تجدد آمرانه در ایران، تهران: نیلوفر، ۱۳۹۲.
۳۵. مسکوب، شاهرخ، خاطرات مهرانگیز دولتشاهی، تنظیم علیرضا کردگاری، تهران: صفحه سفید، ۱۳۸۵.
۳۶. مروار، محمد. مجلس شورای ملی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۸۶.
۳۷. مروارید، یونس، از مشروطه تا جمهوری: نگاهی به ادوار قانون گذاری در دوره مشروطیت، ج ۲ و ۳، تهران: اوحدی، ۱۳۷۷.
۳۸. مدنی، سید جلال الدین، تاریخ سیاسی معاصر ایران، ج ۲، قم: انتشارات اسلامی، ۱۳۶۱.
۳۹. نادری، محمود، چریک های فدایی خلق (از نخستین کنش تا بهمن ۵۷)، ج ۱، تهران: موسسه مطالعات پژوهش های سیاسی، ۱۳۸۷.
۴۰. نجاتی، غلامرضا، تاریخ سیاسی بیست و پنج ساله ایران، تهران، رسا، ۱۳۹۸.
۴۱. نظری، منوچهر، زنان در عرصه قانون گذاری، تهران: کویر، ۱۳۹۵.

۴۰۰ دوفصلنامه تحقیقات اسنادی انقلاب اسلامی، سال هفتم، شماره ۱۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

۴۲. هالیدی، فرد، **دیکتاتوری و توسعه سرمایه‌داری در ایران**، ترجمه فضل‌الله نیک-آئین، تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۸.

43. Amirarjomand, Said, The Turban for The crown, New York: Oxford University Press, 1988.

ج) مقالات و نشریات

۱. قنوتی، علی، جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی (اهداف، تشکیلات و تدارکات، پیامدها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر حسن زندیه، ۱۳۹۰.
۲. همبلی، گاوین، «خودکامگی پهلوی: محمدرضا شاه»، **سلسله پهلوی و نیروهای مذهبی به روایت تاریخ کمبریج**، ترجمه عباس مخبر، تهران: طرح نو، ۱۳۷۱.
۳. **آیندگان**، سال ۴، شماره ۱۰۷۳، پنجشنبه ۱۷ تیر ۱۳۵۰، ص ۱.
۴. **آیندگان**، سال ۸، شماره ۲۲۱۳، پنجشنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۵۴، ص ۲.
۵. **آیندگان**، سال ۸، شماره ۲۲۱۷، سه‌شنبه ۲۳ اردیبهشت ۱۳۵۴، ص ۷.
۶. **رستاخیز جوان**، شماره ۹۸، پنجشنبه ۲۹ اردیبهشت ۲۵۳۶، ص ۱.
۷. **رستاخیز**، شماره ۲۴، ۸ خرداد ۱۳۵۴، ص ۱۷.
۸. **رستاخیز**، یکشنبه ۱۴ اردیبهشت ۱۳۵۴، ص ۷.
۹. **مهر ایران**، شماره ۳۸۶۶، یکشنبه ۲۰ تیر ۱۳۵۰، ص ۱.

روند برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در حوزه کرمانشاه در دهه منتهی به انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۵۰ش)..... ۴۰۱

سند شماره ۲: علی اکبر معتمدی

سند شماره ۱: محسن اجاق

۴۰۲ دوفصلنامه تحقیقات اسنادی انقلاب اسلامی، سال هفتم، شماره ۱۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

سند شماره ۴: عبدالرحیم چنگیز

سند شماره ۳: هوشنگ رشیدیاسمی

تیمسار ریاست بازرسی ● هنشاهی ۹۹

محترماً بازگشت با مرید شماره ۳۱/۲/۶۵۹ مورخ ۵۴/۴/۱۹

نتایج نظارت بر اجرای انتخابات دوره بیست و چهارم مجلس شورای ملی در دوره هفتم مجلس سنای حوزه انتخابیه کرمانشاه را به شرح زیر با استحضار می‌رساند:

۱- بازرسان اعزامی به حوزه انتخابیه کرمانشاه: ۳ نفر

۲- تاریخ حرکت: ۵۴/۳/۲۱

۳- تاریخ مراجعت: ۵۴/۴/۱۳

۴- تاریخ حضور ریاست هنشاهی: ۵۴/۴/۱۴

۵- تعطیلات اجرائی:

الف- اقداماتیکه برابری برطبق زمان بندی شده ابلاغی از وزارت کشور قبلاً از اعزام بازرسان (۵۴/۳/۲۱) به حوزه انتخابیه کرمانشاه انجام شده بود:

(۱) تشکیل هیئت ثبت نام

(۲) تعیین محل‌های دفاتر ثبت نام در روستاها و انتشار آگهی مربوط با نظرف فرمانداری بمنظور اطلاع همگانی جهت مراجعه و دریافت کارت الکترا ل مجلسین شورای ملی و سنا

(۳) دعوت طبقات ششگانه و ۱۲ نفر متمدین از طرف فرمانداری هر دو مجلس

(۴) انتخاب اعضای اصلی انجمنهای نظارت مرکزی و اعضای علی‌البدل مجلسین توسط مدعوین طبقات ششگانه و متمدین

(۵) انتخاب اعضای انجمنهای نظارت فرعی و شعب مجلسین شورای ملی و سنا از طرف انجمنهای نظارت مرکزی ذی‌ربط

(۶) انتشار آگهی مربوط بمحل‌های حوزه های اخذ رای از طرف انجمنهای نظارت مرکزی مجلسین شورای ملی و سنا در حوزه انتخابیه کرمانشاه

ب- اقداماتیکه پس از حضور بازرسان در محل ما موریت انجام گردیده:

(۱) ادامه ثبت نام مراجعین در دفاتر ثبت نام مربوط به مجلسین شورای ملی و سنا و صدور کارت الکترا ل ساعت ۲۲۰ روز ۵۴/۳/۲۸

توضیح ۱- تعداد دفاتر ثبت نام در حوزه انتخابیه کرمانشاه برای مجلس شورای ملی ۳۲ دفتر برای مجلس سنا دفتر بوده است.

توضیح ۲- بعضی از دفاتر ثبت نام شهری و همچنین دفاتر ثبت نام روستایی بر آگهی منتشره بمنظور ایجاد تسهیلات لازم بخصوص برای روستائینان جهت صدور کارت الکترا ل در چند محل عمل مینمودند.

(۲) دفاتر ثبت نام در پایان کار روزانه خود آمار عمل کرد مربوط بصدور کارت‌های الکترا ل مجلسین را جداگانه بفرمانداری اعلام می‌داشتند و تا پایان کار روز ۵۴/۳/۲۸ جمع کارت‌های الکترا ل صادره برای مجلس شورای ملی ۷۰۹۲۹ و برای مجلس سنا ۳۶۵۲۹ کارت بوده است.

(۳) توزیع و استقرار صندوق‌های اخذ آراء در روز ۵۴/۳/۲۹ در حوزه‌های آگهی شده

توضیح: تعداد صندوق اخذ آراء در حوزه انتخابیه کرمانشاه برای مجلس شورای ملی ۸۵ صندوق و برای مجلس سنا ۶۲۱ صندوق بوده است.

(۴) انجام اخذ رای در کلیه حوزه‌های آگهی شده از ساعت ۰۷ الی ساعت ۲۴۰۰ روز ۵۴/۳/۳۰

(۵) استخراج و قرائت آراء در هر یک از حوزه‌های اخذ رای از ساعت ۰۰۰۱ روز ۵۴/۳/۳۱ و ارسال صورت جلسات مربوط با صندوق‌های آراء به انجمنهای نظارت مرکزی ذی‌ربط

(بقیه در پشت صفحه)

سند شماره ۵:

نتایج نظارت بر اجرای انتخابات دوره بیست و چهارم (ساکما، ش ۲۹۳/۶۶۴۱۳).

داده میشد .

ت - هنگام اخذ رای از ساعت ۰۷۰۰ تا ساعت ۲۴۰۰ مورخ ۲۸/۳/۵۴ کلیه حوزه‌های اخذ رای در شهر رچند نوبت و تعدادی از حوزه‌های اخذ رای در حومه مورد بازدید قرار گرفت و شدت از رویه‌های خلاف و مشکوک ضمن اعلام به فرماندار جلوگیری بعمل می‌آمد .

ث - هنگام استخراج و قرائت آراء اکثر حوزه‌های شهری مورد بازدید قرار گرفت با رعایت مفاد آئین نامه قانون انتخابات آراء استخراج و بوسیله یکی از منشی‌ها قرائت میگردد و ۳ نفر منشی دیگر آراء قرائت شده را در فاتر جداگانه نام بنام هر یک از دارندگان رای با نظم و ترتیب ثبت مینمودند .

ج - ضمناً همزمان با استخراج آراء توسط شعب اخذ رای از انجمنهای نظارت مرکزی مجلسین شورای ملی و ستا به دفعات بازدید بعمل آمد انجمنهای مذکور با دریافت صورتجلسات و صندوقهای اخذ رای از شعب لحظه به لحظه آراء بدست آمده مربوط به هر یک از نامزدهای مجلسین شورای ملی و ستا را بفرمانداری اعلام میداشتند که فرماندار هم بنویسه خود مراتب را به ستاد انتخاباتی تلفنی گزارش مینمود . فعالیت انجمنهای نظارت مرکزی از هر جهت خوب و بدون ایراد بود .

چ - پس از اعلام آگهی نتایج آراء ، ۳ فقره شکایات به هیئت بازرسان اعزامی تسلیم گردید که عیناً جهت اقدام قانونی در مقابل اخذ رسید بفرماندار تسلیم گردید .

ح - بازرسان با حضور در جلسات انجمنهای نظارت مرکزی در جریان رسیدگی به اعتراضات قرار میگرفتند .

خ - بازرسان در تاریخ ۱۱/۴/۵۴ معدوم نمودن آراء ماخوذه را نظارت نمودند .

۷- محاسبات :

(۱) امر انتخابات با کمال آزادی و با نظم انجام شد در کلیه شعب اخذ رای ، مراجعین در صفهای طولانی در انتظار نوبت برای ریختن رای خود بودند . رای دهندگان تا آخرین دقیق اخذ رای فعالیت داشتند در بعضی از شعب مشاهده شد که عدای نامزد م که در خارج از شهر بودند با شتاب بعد از نیمه شب به پای صندوق رای می‌آمدند که بعلمت خاتمه ساعت اخذ رای مایوسانه مراجعت میکردند .

اقبال مردم برای دادن رای و حتی شرکت عدای زمعلولین ، مبین علاقه مفرد آنان به انجام وظیفه ملی شان بود . (۲) حضور بازرسان شاهنشاهی در حوزه انتخابیه و نظارت آنان در امر انتخابات موجب اطمینان و آرامش خاطر مردم و نامزدهای انتخاباتی گردید .

۸- محدودیتها:

الف - در مرحله ثبت نام :

(۱) گرچه طبق دستور وزارت کشور مقرر شده بود که اگر شناسنامه‌های مراجعین جهت ثبت نام و دریافت کارت الکتروال فاقده عکس بود از سایر مدارک عکس دار که معرف مراجعه کننده باشد استفاده شود و حتی اگر مراجعه کننده فاقد چنین مدارکی هم بود تأکید معتمد نسبت به تشخیص هویت مراجعه کننده کافی خواهد بود لکن باید از آنجا نمود ضمن اینکه اکثر مراجعه کننده گانی که شناسنامه آنان بی عکس میباشد فاقد مدارک دیگری که هویت مراجعه کننده را مشخص کند نیز بود و به علاوه تشخیص هویت چنین افرادی بوسیله معتمد بخصوص در شهرهای پرجمعیت خالی از اشکال نخواهد بود و همین امر موجب نندی کار شده و مالا وسیله‌های برای سوء جریانات خواهد شد .

(۲) بیشتر محلها فیکه برای ثبت نام مراجعه کننده گان انتخاب شده بود نامناسب بود و بین معناکه اغلب فاطر ثبت نام شهری در طبقات فوقانی ساختمانهائی واقع بودند که دارای راهروهای تنگ و پله‌های متعدد بود هگه مدخل و مخرج جداگانه هم نداشتند و در نتیجه مراجعین در راهروها متوقف شده و عبور و مرور شواری انجام میشد این امر خود بخود موجب نندی کار میشد و به علاوه چون طبق دستور صادره از ستاد انتخاباتی ساعات کار فاطر ثبت نام افزایش یافت این محلها برای انجام کار شبانه مجب زنبودند قسمتی از حوزه فاقد سیم کشی برق بودند و اکثر این محلها فاقد تلغن برای تماس ضروری بودند .

